

'In ongenade' met Gijs Scholten van Aschat

'David Lurie is een zware rol'

'In ongenade' is een voorstelling naar de roman van J.M. Coetzee, met een op dreef zijnde Gijs Scholten Aschat in de hoofdrol van David Lurie, een tweeënvijftigjarige Zuid-Afrikaanse professor die op zoek is naar zichzelf, op zoek naar het leven. Hij moet wennen en zien te overleven in een sterk veranderende wereld om hem heen, een wereld die niet langer in termen van zwart en wit denkt, maar soms toch ook weer wel.

Door Eric Korsten

Zuid-Afrika. David Lurie, 52 en tweemaal gescheiden, raakt als bevoorrechte professor in de communicatie- en literatuurwetenschappen aan de Kaapse Hogeschool verward in een door geilheid ingegeven liefdesverhouding met één van zijn studentes. Hij wordt door een tuchtcommissie gehoord en doet ruiterlijk bekentenis, wordt ontslagen, en trekt daarna bij zijn dochter Lucy in, die op het ruige platteland een boerderij runt. Na zijn deerlijke val in ongenade als academicus blijkt Lurie niet in staat zijn dochter te beschermen. Op een kwade dag worden hij en Lucy brutaal overvallen door een groepje nietsontziende zwarten. Hij wordt rigoureus afgetuigd, zij wordt verkracht, maar weigert aangifte te doen omdat ze besloten heeft een goed mens te zijn. De kloof tussen het oude en het nieuwe leven in Zuid-Afrika is Lurie te groot. Van een bevoorrechte blanke verandert hij in sneltempo in een outsider die niet meer weet waar hij het zoeken moet: 'Ik weet niet meer waar het om draait. Tussen Lucy's en mijn generatie schijnt een doek gevallen te zijn. Ik heb het niet eens gemerkt. Mijn hoofd is een asiel voor oude gedachten geworden die nergens ander heen kunnen'.

"Lurie is een wat onaangename, rigide man," zegt Gijs Scholten van Aschat, die Lurie op het toneel tot leven wekt in de voorstelling 'In ongenade' van Toneelgroep Amsterdam. "Een intellectueel die z'n leven zó heeft ingericht dat hij met minimale inspanningen maximaal bereikt uit zijn leven weet te halen. Zo haalt hij kalmerende voldoening uit zijn welkijks bezoek aan een prostituee, en zorgt ervoor dat zijn colleges keurig verlopen. Ondertussen verstoep hij zijn desillusies over het leven vakkundig achter het ideaal om een kameroopera te gaan schrijven over zijn lievelingsdichter Lord Byron, de acht-

tiende-eeuwse man wiens reputatie niet alleen op zijn geschriften berust, maar ook op zijn leven vol aristocratische excessen, een man die vond dat hij recht had op lust, en die er talrijke liefdesaffaires op na hield".

Boete

Terwijl Lurie met zijn eigen normen en waarden nog volop in het oude Zuid-Afrika leeft, is Lucy, die zelfs

een abortus weigert, juist een kind van de gewijzigde verhoudingen in het nieuwe Zuid-Afrika. "Daardoor doet zij in feite boete voor wat de blanken de zwarten in het verleden hebben aangedaan", zegt Van Aschat. "Aan een dergelijke opstelling en aanvaarding van het lot, daar kan hij met zijn dure professorenverstand niet bij. En zo wordt de pit van David Lurie laag voor laag afgepeld. Hij is een man die heel veel verliest, maar in zekere zin ook winst boekt, namelijk aan deemoed".

De toneelvoorstelling bij Toneelgroep Amsterdam, geregisseerd door Luk Perceval, is gebaseerd op het gelijknamige boek van Nobelprijs- en Booker Prize-winnaar J.M. Coetzee. De Zuid-Afrikaan weet inzichten te scheppen die diep doordringen, en door zijn compacte, heldere stijl weet hij grote thema's invoelbaar te maken. "De voorstelling volgt het boek vrij nauwkeurig", zegt Van Aschat, die zelf verschillende boeken van Coetzee heeft gelezen. "Je zult niet veel potten en pannen op het toneel zien, om het zo maar te zeggen. Het is een voorstelling die met minimale middelen probeert een wereld te schetsen, een voorstelling ook die een beetje tegendraads is, zoals Lurie zelf ook, en waarvoor je als kijker soms een beetje moet werken om erbij te blijven".

Intiem

"David Lurie is een zware rol", zegt Van Aschat. "Net als in Shakespeare's

'Richard III' sta je van begin tot eind op het podium, en dat vergt nogal wat van mijn concentratie. Maar het is wel een rol die ik heel graag wilde doen, net zoals de rol van Jorgen Hofmeester in de filmversie van Grunbergs Tirza bijvoorbeeld, waarvoor we in Zuid-Afrika waren. Maar ik was ook al eerder op bezoek in het land. Voor het tv-programma 'De Vloer Op' bijvoorbeeld. In één van de afleveringen werd ik gekoppeld aan een zwart Zuid-Afrikaans meisje. Zij kreeg de

opdracht om mij tijdens de voorstelling en public op een intieme plek aan te raken. En later moest ik opkomen in haar kleren. Je voelde toen een siddering van ongeloof en afwering door het toekijkende publiek gaan, dat voornamelijk uit blanken bestond. Alsof de zaal collectief wou zeggen: hoe haal je het in je hoofd! In 'In ongenade' is er ook een scène tussen mij en Petrus, de zwarte man die Lucy bescherming aanbiedt in ruil voor haar lichaamstrouw. Op een gegeven moment houdt hij mij staande en dan verstijf ik, want in de ogen van Lurie is Petrus een vieze, zwarte man. Op die momenten komt het goed uit dat ik bekend ben met Zuid-Afrika. Ik heb er in het verleden onder meer een rondreis gemaakt. Het staat me daardoor goed bij wat Coetzee in zijn roman beschrijft. In dat enorm grote, uitgestrekte land met hier een daar eenzame boerderijen is intens voelbaar wat hij vertelt. Het is een land ook waar nog veel te gebeu-

ren staat, dat voel je diep binnenin je. Het is ook een land waar het er na het afschaffen van de apartheid niet aldoor beter op is geworden, en waar blanken zich in reservaten plegen te verschansen. Dat kan uiteindelijk niet goed gaan daar".

Wassermanlezing

Gijs Scholten van Aschat ziet uit naar het spelen in de Koninklijke Schouwburg, de bonbonnière die hij als voormalig acteur bij het Nationale Toneel als zijn broekzak kent. "Uitstekend geschikt voor dit stuk, waarin de nadruk zo op taal ligt. Die komt straks door de goede akoestiek van de zaal prima tot zijn recht". Enkele dagen later maakt hij opnieuw zijn opwachting in de schouwburg, dan voor de Ida Wassermanlezing die hij op zondag 22 januari in diezelfde schouwburg op uitnodiging zal uitspreken. De reeks lezingen, vernoemd naar één van de grootste

actrices van ons taalgebied, geeft de persoonlijke blik prijs van de inspiratiebronnen van de 'lector' in kwestie. Van Aschat treedt daarmee in de eervolle voetsporen van voorgangers als Peter Oosthoek, Annet Nieuwenhuizen, John Lanting, Hans Croiset, Elisabeth Andersen, Johan Doesburg en Theu Boermans.

In ongenade door Toneelgroep Amsterdam is op dinsdag 17 januari te zien in de Koninklijke Schouwburg. Meer informatie op www.ks.nl en www.toneelgroepamsterdam.nl. Telefonisch reserveren: 0900-3456789.

Gijs Scholten van Aschat als David Lurie naar Coetzee's *In ongenade*. » Foto: Jan Versweyveld